

Johdanto

Heikki Waris -instituutti on pääkaupunkiseudun kuntien ja Helsingin yliopiston sosiaalityön oppiaineen yhteinen tutkimus- ja kehittämisrakenne. Instituutti on toiminut vuoden 2014 alusta organisatorisesti HUSin yhteydessä, osana Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccaa. Instituutti tekee yhteistyötä monien muidenkin tahojen kanssa, kuten Matilda Wrede -instituutin, maan muiden sosiaalialan osaamiskeskusten, Kalliolan settlementin, ammattikorkeakoulujen ja THL:n kanssa. Instituutin tavoitteena on tuottaa uutta tietoa sosiaali- ja terveysalan tutkimusperustaiseen kehittämiseen sekä edistää tutkittuun tietoon perustuvia ammattikäytäntöjä yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien kanssa.

Heikki Waris -instituutin toimintaa rahoittavat Helsingin yliopisto ja pääkaupunkiseudun kunnat. Lisäksi instituutti hakee ulkopuolista rahoitusta ja ulkopuolisia yhteistyökumppaneita tutkimus- ja kehittämistoimintaansa. Instituutin puitteissa tehdään innovatiivista käytännön opetusta, tutkimusta sekä sosiaalialan ja sosiaalityön palvelukäytäntöjen kehittämistä. Instituutti tarjoaa luovan, dialogisin periaattein toimivan yhteistyöareenan opiskelijoille, ammattilaisille, tutkijoille ja opettajille sekä palvelujen käyttäjille.

Kuvio 1. Heikki Waris –instituutin toimintakenttä

Toiminta toteuttaa sekä Helsingin yliopiston yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen lakisääteistä tehtävää, että pääkaupunkiseudun kaupunkien sosiaali- ja terveydenhuollon toimintastrategioita. Instituutin toiminnassa keskeinen yliopistotoimija on sosiaalityön oppiaine, mutta toiminta on avautunut yhteistyöhön myös niiden muiden tutkimusalojen kanssa, joiden asiantuntemusta tarvitaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisessa.

Heikki Waris -instituutin tehtävänä on:

- Ylläpitää sosiaalityön yliopisto-opetuksen, käytäntötutkimuksen sekä sosiaali- ja terveysalan käytäntöjen yhteistyötä Helsingin yliopiston, pääkaupunkiseudun kuntien, kolmannen sektorin sekä ammattikorkeakoulujen välillä.
- Kehittää sosiaalityön käytäntötutkimuksen menetelmiä, käsitteitä ja metodologiaa.
- Antaa pedagogista ja tieteellistä ohjausta opiskelijoille ja työyhteisöille ammattikäytäntöjen kehittämisessä ja uuden tutkitun tiedon tuottamisessa.
- Innostaa ja tukea tutkimukseen perustuvan osaamisen kehittymistä työyhteisöissä muun muassa tutkimalla ja kehittämällä vaikuttavia ammatillisia työmenetelmiä osana kuntien palvelukäytäntöjä yhteistyössä palvelunkäyttäjien ja -tuottajien sekä asiantuntijoiden kanssa.
- Identifioida heikkoja signaaleja asiakastyön ja moniammatillisen työn rajapinnoilla.
- Osallistua aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön sosiaalialan käytäntöjen tutkimuksessa, kehittämistyössä ja opetuksessa.
- Koota ja tulkita kansainvälisiä ja kotimaisia kehittämis- ja tutkimustyön tuloksia kuntien sekä muiden tahojen palvelutoiminnan kehittämiseksi.

Instituutin toiminnallisena ytimenä on Praksis toiminta yhdessä Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunkien ja Kalliolan settelelementin kanssa. Siihen sisältyy sosiaalityön opintoihin kuuluva käytännönopetus, käytännönopettajakoulutus, pääkaupunkiseudun kunnissa järjestettävä oppimisverkostotoiminta sekä kuntien kehittämistoiminta. Sen lisäksi tehdään sekä sosiaalityön tutkimukseen, koulutukseen että ammattikäytäntöjen kehittämiseen liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä yhteistyössä kotimaisten ja kansainvälisten kollegojen kanssa.

Organisaatiouudistus 1.1.2014 lukien

Huomattava osa vuodesta käytettiin instituutin toiminnan uudelleen organisoimiseen osana HUS rakennetta. Lisäksi yhteistyö kaupunkien kanssa organisoitiin uudella tavalla.

Uusi organisaatio muutti yhteistyön puitteita ja suuntasi sitä uudenlaiseen, paikallisia palvelukäytäntöjä entistä lähempänä olevaan käytäntötutkimukselliseen toimintatapaan. Vuoden päättyessä toimijat ovat työhön sitoutuneita ja toimintaa luonnehtii yhteisen tekemisen meininki.

Instituutin toimintaa ohjaa pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan neuvottelukunta, johon kuuluvat edustajat pääkaupunkiseudun kunnista, Helsingin yliopistosta ja HUS:n perusterveydenhuollon yksiköstä.

Instituutin tieteellisestä tutkimuksesta, tutkimusperustaisen sosiaalityön asiantuntemuksen kehittämisestä sekä sosiaalityöntekijöiden käytännön opetuksesta vastaa Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta ja sosiaalityön käytäntötutkimuksen professori.

Kehittämispäällikön tehtävänä on huolehtia kuntien asiakastyön kehittämistarpeiden yhteensovittamisesta yliopistollisen tutkimuksen ja opetuksen kanssa. Kehittämispäällikkö osallistuu myös Praksis-opetukseen ja vastaa käytännön opettajakoulutuksen suunnittelusta ja opetuksen toteuttamisesta yhdessä yliopiston opetus- ja tutkimushenkilökunnan kanssa.

Heikki Waris –instituutin Praksis toiminta

Yksi tärkeä osa uuden toimintarakenteen muotoutumisessa oli Helsingin yliopiston tutkintovaatimusten uudistus. Uusimuotoista käytännön opetusta on toteutettu syksystä 2014 alkaen. Praksis-toimintaan sisältyvät viisi kuntien ja Kalliolan settlementin kanssa yhteistoiminnallisesti toteutettavaa sosiaalityön käytännön opetuksen jaksoa (K1-K5), sosiaalityön käytännön opettajakoulutus, tutkivan sosiaalityön ryhmät Espoossa sekä yhteinen oppimisverkostotyöskentely. Käytännön opetusjaksojen uudistamisessa on huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyörakenteiden tiivistyminen erityisesti uudella käytännönopetusjaksolla *Monitoimijainen sosiaalityön käytäntö* (K4, 5 op).

Pääkaupunkiseudun kunnat ja yliopisto sopivat, että vuosien 2014-16 palvelujen kehittämisessä ja yhteisessä tiedontuotannossa keskitytään *ylisukupolvisen huono-osaisuuden kehiä katkaisevan tiedon kokoamiseen, palvelujen kehittämiseen ja tutkimukseen* siten, että siinä on useita osapuolia, joiden tieto ja kokemukset ovat keskeisiä: sosiaalityön opiskelijat, käytännön ammattilaiset, palvelujen käyttäjät, yliopiston tutkijat ja opettajat, palvelutoiminnan johtajat ja kansainvälinen sekä kotimainen tutkimustieto kyseisestä ilmiökentästä.

Uusi toimintapa aloitettiin kokoamalla syyskuun 2014 alkuun mennessä ylisukupolvista huono-osaisuutta käsittelevä kotimaisen ja ulkomaisen tutkimustiedon pankki, joka on avoimesti kaikkien kiinnostuneiden hyödynnettävissä. Pankkia täydennetään jatkuvasti uusimmalla tutkimustiedolla. Tietokanta sisältää myös aihepiiristä valmistuvat parhaat opinnäytteet: käytäntötutkimuksen raportit, pro gradu –tutkielmat, ammatilliset lisensiaattitutkielmat ja väitöskirjat.

Vuoden kuluessa toteutettiin seuraavat opintojaksot:

Kansalainen ja yhteisöt (K1) -opintojakso (5 op) toteutetaan ensimmäisen opiskeluvuoden keväällä. Opintojakson tavoitteena on, että opiskelija perehtyy kolmanteen sektoriin sosiaalialan toimijana ja kansalaisten kokemuksiin sekä oman hyvinvointinsa subjekteina että sosiaalialan palvelujen käyttäjänä julkisella tai yksityisellä sektorilla. Kurssilla tehdään osallistavan havainnoinnin tehtävä yhteisösosiaalityön toimipisteessä. K1 järjestetään yhteistyössä Kalliolan settlementin kanssa. Vastuuopettaja Mirja Satka.

Asiakastyön taidot (K2) -opintojaksolla (5 op) perehdytään sosiaalityön ammattikäytäntöihin. Opintojakso toteutettiin yhteistoiminnallisesti kuntien PraksisTekijöiden kanssa. Tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää asiakkaan osallisuuden asiakastyön keskeisenä lähtökohtana ja sosiaalisen toimintakyvyn merkityksen vuorovaikutustilanteessa. Opintojaksolla opiskelija perehtyy sosiaalityön eettisiin periaatteisiin sekä niiden merkitykseen käytännön toiminnassa ja harjoittelee kriittistä reflektiota. Vastuuopettaja Aino Kääriäinen.

Ammatilliset valmiudet opintojaksolla (K3) –opintojaksoa (10 op.) on toteutettu uudistettuna (200h, 10 op). Ammatillisia valmiuksia opetellaan sosiaalityön erilaisissa toimipaikoissa monipuolisesti. Metataitoina opetellaan toimintalähtöistä, dialogista ja kohtaavaa vuorovaikutusta sekä moninäkökulmaista ja tulkinnallista tiedontuotantoa ja toiminnan rakentumista. Vastuuopettajat Ritva Poikela ja Kaija Hänninen.

Sosiaalityön käytäntötutkimuksen opintojaksolta (K5, 15 op) valmistui 57 käytäntötutkimusta. Käytäntötutkimusjakson tarkoituksena on luoda valmiuksia tutkia ja kehittää työikäntöjä. Opiskelijat tekevät käytäntötutkimuksensa yhteistyössä työyhteisöjen kanssa ja työyhteisöt saavat tutkimuksista arvokasta tietoa. Osa käytäntötutkimuksista julkaistiin Soccan sivuilla. Syksyllä kunnat esittivät 200 uutta tutkimusaihetta aloittaville opiskelijoille. Vastuuopettajat Mirja Satka ja Aino Kääriäinen.

Heikki Waris -instituutin tutkimus- ja kehittämistoiminta

Instituutin toiminnan toteuttamisen edellytyksenä on käytäntötutkimuksen menetelmien, lähestymistapojen ja käsitteiden määrätietoinen kehittäminen, sillä yhteistoiminnallinen tiedontuotanto on vielä rakentumisvaiheessa. Tärkeitä osatekijöitä, ja samalla resursseja, ovat

1. Sosiaalityön käytäntötutkimukseen liittyvä opinnäytetutkimusten ohjaus (sosiaalityön käytäntötutkimukset, pro gradu -tutkielmat, ammatilliset lisensiaattitutkimukset, väitöskirjat).
2. Muiden tutkimushankkeiden toteuttaminen ja ohjaus eri tahojen kanssa.
3. Aktiivinen osallistuminen kansainvälisen sosiaalityön käytäntötutkimuksen tutkimus- ja opetusyhteistyöhön.

Yliopistossa intressi yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen pääkaupunkiseudun kuntien kanssa on entistä selkeämpi. Sille on löydetty uusia toteutustapoja. Yliopiston sisällä on edennyt eri tieteenaloja yhteen kokoavaa tutkimustoiminnan valmistelua sosiaali- ja terveydenhuollon probleemien analysoimiseksi. Heikki Waris –instituutin aloitteesta, yhdessä Matilda Wrede -instituutin kanssa, laadittiin useiden tieteenalojen yhteinen ehdotus monialaisen sosiaali- ja terveyspalvelujen tutkimus- ja osaamiskeskuksen perustamiseksi Helsingin yliopiston saamilla lahjoitusvaroilla.

Heikki Waris –instituutin ohjauksessa valmisteltiin neljää ammatillista lisensiaattitutkielmaa lastensuojelun teemoista (Muukkonen, Palsanen, Tulensalo, Vuori) sekä neljää sosiaalityön väitöskirjaa (Muurinen, Yliruka, Kantoluoto, Lehto-Lunden).

Vuoden aikana instituutin toimijat solmivat yhden huostaanottoja koskevan tutkimussopimuksen THLn kanssa (mukana Espoo), valmistelivat yhdessä Helsingin kaupungin ja Soccan edustajien kanssa kaksi ERVA rahoitushakemusta, sekä yhden EU hakemuksen Horizon 2020 ohjelmaan. Yksi hakemus sai rahoituspäätöksen (ks. tutkimusesittelyt alla). Lisäksi aloitettiin sote-tutkimusohjelman valmistelu yhdessä prof. Juhani Lehdon kanssa 'Sotepalveluresurssien suurkuluttajien' tutkimiseksi. Instituutissa vuonna 2014 yhdessä eri toimijoiden kanssa valmistellut tutkimussuunnitelmat ovat seuraavat:

- 'Jälkihuollon nuorten tuen tarpeet, asiakkuusprofiilit ja osallisuus' (Helsinki), ERVA rahoitushakemus. Rahoituspäätös 2014.
- 'Sosiaalitoimen laatimat olosuhdeselvitykset käräjäoikeudelle lapsen huoltajuutta selvittäessä. Alli Paasikiven säätiön apuraha 2014 (Aino Kääriäinen).
- 'Patient/client -centered action model for social and health care – Meta-level evaluation of the development process and benefits' (Helsinki) EU Horizon 2020 rahoitushakemus. Ei rahoitusta.
- 'Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten sote-palveluiden kohdistaminen ja saatavuuden ylläpitäminen' (Espoo). ERVA rahoitushakemus. Ei rahoitusta.

Yhteistyötä tutkimuksessa on tehty mm. hoitotieteen professori Arja Häggman-Laitilan ja koulutuslääkäri Pirkko Salokekkilän kanssa (Helsingin kaupunki). Lisäksi tärkeitä on tutkimusyhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon professori Juhani Lehdon kanssa, jonka työpanos on valtiotieteellisen tiedekunnan määräaikainen investointi monialaisen sote-tutkimuksen edistämiseen.

Julkaisut, julkisuustyö ja kansainväliset suhteet

Helsingin yliopisto julkaisi Heikki Waris -instituutin blogisivut 8.9.2014, <http://blogs.helsinki.fi/heikkiwaris/> Ne tarjoavat kokonaiskuvan instituutin toiminnasta ja sen uutishuone yhdessä Facebook sivuston kanssa välittää kuvaa työn alla olevista asioista.

Instituutti on ollut kansainvälisesti aktiivinen. Sen työtä on esitelty vuoden aikana kahdessa tieteellisessä sosiaalityön konferenssissa (huhtikuussa Bolzanossa ja kesäkuussa New Yorkissa). Ne herättivät huomattavaa kansainvälistä kiinnostusta ja esitelmien pohjalta kirjoitetaan artikkeleita. Instituutin kehittämistyöstä on tullut useita kansainvälisiä kirjoituspyyntöjä.

Heikki Waris –instituutin aloitteesta osaksi European Social Work Research Associationin rakennetta perustettiin marraskuussa 2014 pysyvä 'Special Interest Group in Social Work Practice Research' –ryhmä, jonka tarkoitus on toimia pitkäjänteisesti eurooppalaisen sosiaalityön käytäntötutkimuksen edistämiseksi. Koordinaattorina toimii Mirja Satka. Marraskuussa Heikki Waris sekä Matilda Wrede- instituuttien toimintaan tutustui korkean tason norjalainen delegaatio, joka vastaa sosiaalityöntekijöiden koulutuksen rakenteellisesta uudistamisesta.

Instituutin julkaisuissa on 8 nimekettä, joista valtaosa on kansainvälisiä ja vertaisarvioituja julkaisuja. Lisäksi instituutista valmistui Laura Ylirukan väitöskirjan käsikirjoitus – ensimmäinen laatuaan instituutin historiassa.

Yhteenveto

Vuonna 2014 Heikki Waris -instituutin toiminnassa mittavin tehtävä oli pääkaupunkiseudun Praksis -verkoston uudelleenorganisointi ja toiminnan keskittäminen ylisukupolvisen huono-osaisuuden teemoihin. Tehtävissä onnistuttiin hyvin. Verkoston rakentamisessa päästiin sekä kansallisesti että kansainvälisesti ajatellen ainutlaatuisen, koko pääkaupunkiseudun kattavaan sosiaalityön yliopistokoulutuksen ja – tutkimuksen sekä palvelujen kehittämisen sisältävään yhteistyörakenteen. Se mahdollistaa sekä kuntien palvelukäytäntöjen, että niissä toimivien oppimisverkostojen pitkäjänteisen yhteyden opetukseen ja tutkimukseen – sekä toisaalta sosiaalityötä ja lähitieteitä koskevan yliopistotyön liittämisen yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä. Samalla verkosto tukee Helsingin yliopistosta valmistuvien sosiaalityöntekijöiden – 48 valmistunutta vuonna 2014 – rekrytoitumista pääkaupunkiseudulle.